

Minder fra Biskop Hertz's Tid.

Væsentlig efter hans Datters Optegnelser
meddelt af Kammerherreinde **H. Stemann** i Ribe.

(Fortsat fra nærv. Bind Side 125).

EFTER Kongefesten fik Biskop Hertz Brev fra theol. Prof. Jens Møller¹, København, om at han laa for en Ferierejse og paa denne agtede at besøge sin gode Ven Ribebispen; hans Formaal var forøvrigt ogsaa det at forsøge paa ved dennes og flere ligesindede Gejstliges Hjælp paa et Møde i Domkirken at faa oprettet et Bibelselskab for Ribe og Omegn. Der skulde da ogsaa en Dag gøres et stort Selskab for ham, og ved den Lejlighed ønskede Bispinden nok at have Lise hjemme. Der blev da almindelig Sorg i Bogen- se over hendes Afrejse; ogsaa Pastor Fich læste Bispindens Brev og bemærkede dertil: „Deres Moder maa være baade en særdeles dannet Dame og en kærlig Moder, det lyser ud af dette Brev“, hvilken Ytring Lise med Glæde bejaede. Forældrene kom da til Bogen- se 9. Juli for at hente hende; da de kun kunde

¹ Jens Møller, f. 1779, var teologisk Professor 1808—33. Han var i sin Tid anset som flittig Tidsskriftudgiver og dygtig historisk Biograf. Der blev efter hans Død sat ham et Monument (af den ældre Billedhugger Freund) i den nordre Sidegang af Frue Kirke i København.

blive et Par Dage, havde de efter Løfte taget gamle Tante Wandel og Mine Neumann med.

Lise lovede endnu Pastor Fich, at han skulde faa hendes Dagbog til Laans, naar de senere paa Vejen til København kom til Bogense igen. Man rejste saa en Eftermiddag, overnattede i Gamst og kom i god Tid til Ribe, hvor da Tante Wandel og Mine Neumann var uudtømmelige i Beretninger om alt, hvad de havde set og hvad de mente at have set. De 3—4 Uger, der nu fulgte, før Familien igen gav sig paa Rejse, var ingenlunde rolige og sorgfri for Lise. Hun havde nok af Arbejde og indre hemmelig Uro, der var dobbelt tung at bære, fordi hun ingen havde at dele den med.

Til megen Glæde for Biskoppen ankom saa Prof. Jens Møller. Til enhver anden Tid vilde ogsaa Lise have fundet ham behagelig og underholdende, men som det nu var, og da hendes Tanker var andre Steder, følte hun mest den Uro og Forstyrrelse, som Besøget skaffede med et stort Herreselskab, en Del daglig Opvarthning og mange Visitter. Forøvrigt var Professoren en ejendommelig Personlighed, hvis Bekendtskab vel kunde erstatte nogen Ulejlighed. Han var en lærd Mand, hans Sprog var smukt og let, hans Stemme klar og tydelig, men Lise havde det Indtryk, at han i 10 Minutter og med Kraft kunde sige lige saa mange Ord som en anden i en halv Time. Havde der nu blot været Pavser, saa kunde man have faaet Tid til at tænke over det meget gode, man hørte, men Prof. Møller kendte ikke til Pavser. Ved det store Middagsselskab, hvor Ribes lærdeste og livligste Mænd var samlede, var det saaledes forbavsende at lægge Mærke til, hvorledes han beherskede hele Bord-samtalen.

2. Avgust blev der saa dannet et Bibelselskab for Ribe By og Omegn ved et Møde i Kapitlet i Domkirken paa omtrent 30 Personer dels af Byens Indvaanere, dels af Omegnens Gejstlighed m. fl. Efter Fuldmagt af Moderselskabet for den hellige Skriffs Udbredelse i Danmark skænkede Professoren straks Foreningen en Anvisning paa 100 Bibler og 300 Nye Testamenter, hvorhos han tillige gav Haab om, at de Kommuner, som ønskede et Antal Bibler eller Nye Testamenter, kunde vente at faa en Del gratis og de øvrige til nedsat Pris. De tilstedeværende tegnede sig for et aarligt Bidrag af 43 Rbd. 4 Mk. Sølv, og til Direktion for denne Bibelforening valgtes Biskop Hertz (Formand), Stiftsprovst Koefoed og Pastor Bang, Vester Vedsted, med Amanuensis Ussing¹ som Sekretær og Hospitalsforstander Ramsing som Kasserer. Det næste Møde om denne Sag holdtes i Domkirken 25. Avgust.

Professor Jens Møller, der var Enkemand² og alt havde voksne Børn, var af Person ganske vakker og endnu temmelig ungdommelig. Det kom derfor heller ikke helt overraskende, da man ikke længe efter hans Besøg i Ribe fik at vide, at han i Neumünster havde forlovet sig med den unge Sofie Kellermann, Datter af Justitsraad, Amtsskriver og Toldforvalter P. J. W. Kellermann, der langt ude var beslægtet med Bispinde Hertz³. Biskoppen begyndte sit Lykønskningsbrev i denne Anledning saaledes: „Med glad og

¹ Th. Ussing, 1780—1845, Amanuensis hos Bispen i Ribe, senere Hospitalsforstander.

² Hans første Hustru var Abel Sophie Lund, f. 1783, † 1823.

³ Han var Fætter til Bispindens Svigerinde, Pastorinde Laurentze Koch, f. Buntzen. Deres Mødre, født Sangaard, var Søstre.

hjertelig Deeltagelse bringer jeg Deres Høiærværdighed min Kones, Datters og min egen venskabelige Lykønskning til det skønne Finale af Deres Reise, hvilket dog iøvrig neppe var os saa uventet, som De maaskee troer. D. H. var vist ikke kommen til Deres Reises Maal, inden mine Damers Sagacitet havde fattet en Formodning, som nu sees at have havt Grund. Denne fine Gjette-Evne er jo ikke sjelden for de dannede af Kjønnet, og her har den moeret min Kone saa meget mere, som den havde en glædelig Gjenstand og angik saa kjære og agtede Venner.“

Lise havde som sagt i denne Tid haft fuldt op at gøre; hendes Travlhed bestod til Dels i at ordne Moderens og sin egen Garderobe til den forestaaende Københavnsrejse. Dette fængslede hende nu saa meget til Sybordet, at hun kun fik liden Tid til at beklippe og sønderskære sin Dagbog saaledes, at hun efter Løfte kunde lade Pastor Fich læse den; den indeholdt nemlig mange Steder de Drillerier, som hun havde maattet døje, fordi man fandt, han havde været saa opmærksom imod hende. Hun var tilsidst nær ved at fortvivle over dette Arbejde, som trykkede hende saa meget mere, som det var en Hemmelighed, den første virkelige, som hun havde for sin kære Moder, der dog var hendes fortroligste Veninde.

Saa kom der en Dag fra Michael et Brev, som foruroligede Forældrene meget. Han havde forlovet sig med en nydelig, ganske ung Pige. Hun hed Johanne Halvorsen, knap 19 Aar gammel var hun og havde opholdt sig et Par Aar hos en Tante, Md. Hildebrandt; der havde han gjort hendes Bekendtskab. Hendes Fader havde været Skibskaptajn, men var død for nogle Aar siden. Moderen boede som Enke i Øster-

risør i Norge, men havde kun smaa Kaar, hvorfor hendes to Døttre, Hanne og en ældre Søster Line, var komne ned til Mosteren, som vel stod sig bedre. Men da Md. Hildebrandts Næringsvej egentlig var at holde en Slags Beværtning¹ i Forbindelse med et Billard for norske Skippere og unge Herrer, saa holdt Michael ikke af, at hans unge, uskyldige, men ogsaa muntre og meget smukke Forlovede skulde blive i det Hus, hvor hun desuden ikke kunde lære noget af, hvad der hørte til for engang at blive en god, huslig Præstekone. Derfor bad han nu sine kære Forældre ej alene om deres Velsignelse til hans og Hannes Forbindelse, men han ønskede tillige inderlig, at de vilde tage hende i Huset i nogle Aar, for at hun under deres Vejledning kunde uddannes til alt godt og rigtigt, som han var overbevist om, hun baade havde Vilje og Evner til at tilegne sig. Han sluttede sit Brev med, at dersom de maaske kunde frygte for, at hans varme Hjerte havde haft for megen Indflydelse paa hans Dom om den kære Pige, saa bad han dem tale med Premierløjtnant Tønder² om hende; han var kommet meget i Md. Hildebrandts Restavration og vilde nok bekræfte, at Michaels lille Johanne var et elskeligt Væsen osv.

Naturligvis blev Forældrene mere bekymrede end glade ved dette Brev! Og Bispinden, der altid var hurtig i sin Tanke som i Tale og Beslutninger, udbrød straks: „Men hvad tænker Michael dog paa! Hvor kan vi saaledes tage et ungt Barn, der vel sag-

¹ Efter anden Meddelelse var det Middagsabonnement for Studenter i Kannikestræde (i Kbhvn.).

² C. U. Tønder, Stabskaptajn ¹⁸/₈, 1825, fik 1842 Afsked med Majors Karakter; han døde i Ribe 1844, 50 Aar gammel.

tens hverken har lært det ene eller det andet, i Huset og opdrage hende! Kan det gøre Sagen klar, at hun har et kønt Ansigt, som han har forgabet sig i! Nej, lad os dog ikke begynde paa sligt.“ „Naa, naa, lille Mo'r!“ sagde Bispen beroligende, „lad os dog ikke tage en overilet Beslutning i saa vigtig en Sag, hvorpaa vor Søns hele Livslykke beror. Lad os først tale med Tønder og høre hans Mening om Pigebarnet! Jeg synes dog altid, det er godt, at Michael tager Sagen saa alvorlig, at han vil have hende opdraget hos os, hos sine Forældre!“ Saaledes blev der nu talt en hel Del frem og tilbage om Sagen, som bestandig forekom Bispinden saa desperat og forkeret at gaa ind paa. Men Resultatet den Aften var dog, at der blev sendt Bud til Løjtnant Tønder med Anmodning om, at han, hvis han havde Lejlighed, vilde komme ned til Bispen næste Formiddag (det var en Søndag), da han gerne vilde tale med ham om en Sag af Vigtighed.

Premierløjtnant Tønder var en god Ven af Christian, der i sin Officerstid havde staaet ved samme Kompagni som han. Han var forlovet med den yngste af Stiftsrevisor Hansens¹ to Døtre og kom jævnlig med hende i Bispegaarden.

Han mødte saa ganske rigtig til den bestemte Tid. I sin Hustrus og Datters Nærværelse meddelte Bispen ham Brevets Indhold, men det var ikke noget glæde-

¹ Indtil 1829 var der i hvert Stift en Stiftsrevisor, der blev ansat af Stiftsøvrigheden, og hvis Hverv det var „at gennemgaae og bemangle“ *samtlig*e Regnskaber for de i Stiftet værende offentlige Stiftelsers eller Indretningers Midler. — Hansens var et Par gamle, jævne Folk, der passede sig selv og ikke gav Selskaber.

ligt Tegn, da Løjtnanten med kendelig Forbavselse udbrod: „*Hanne* Halvorsen? Har De ikke læst fejl? Det er vist *Line* Halvorsen?“ Bispen gav ham saa Brevet. Han læste det alvorlig og sagde da langsomt og betænkkelig: „Om han var bleven indtaget i *Line*, det kunde jeg forstaa, hun er efter min Mening baade smuk og vakker; men *Hanne* har altid kun forekommet mig som et overgivent Barn, man kunde lege med. Smuk? aa ja! hun ser jo ret godt ud, men er langt fra saa køn som Søsteren. Det forstaaer sig“, lagde han undskyldende til, „Smagen er jo saa forskellig, og det er nu snart et helt Aar siden, jeg var hos Hildebrandts; dengang forekom det mig, som om Deres Søn gjorde lidt Kur til *Line*, men den lille *Hanne* kan jo gerne som voksen have udviklet sig i det Mellemrum.“ For Resten udtalte han sig meget forsigtig, da Biskop Hertz derefter udspurgte ham nærmere om begge Søstres Forhold og Væsen i det hele taget; men han var fuldkommen enig med Michael i den Anskuelse, at Md. Hildebrandts Hus ikke var det heldigste Sted for en ung Piges Uddannelse, og en stor Velgerning vilde det jo altid være baade imod Pigen og hendes tilkommende Ægtemand, hvis Forældrene vilde beslutte sig til at tage det unge, uerfarne Væsen under deres beskyttende Vinger.

Omtrent saaledes snoede den fine og kløgtige, men dog ogsaa veltænkende Officer sig fra den for ham ikke lette Eksamination. Særlig beroligede var Forældrene dog ikke blevne, og da Tønder gik, var deres forskellige Meninger om Sagen endnu længere fra hinanden end før. En meget pinlig Dag fulgte paa denne Formiddag. Det var meget usædvanligt, at Biskop Hertz og hans Hustru var saa uenige, at nogen kun-

de mærke det. Lise kunde senere slet ikke taale at tænke paa det Indtryk, det havde gjort paa hende, da Faderen bestemt erklærede, at han vilde, de skulde tage imod den lille, stakkels Hanne for Michaels Skyld, medens Moderen blev aldeles fortvivlet over denne Erklæring, hvis Følger vilde komme til at gaa ud over hende! Lise anvendte al sin Kærlighed og Forstand hos dem begge, hver for sig, og opnaaede da ogsaa at se dem omfavne hinanden i kærlig Enighed og forsonede sig Godnat. Dagen efter skrev Faderen til Michael, at hans lille Pige kunde berede sig til at følge hjem med om en Maanedstid, naar de kom til København.

Endelig var da denne forstyrrede og kvalfulde Tid overstaaet, Garderoberne var i Orden og Kufferterne pakkede. Lise havde den lille sønderlemmede Dagbog i sin Rejsetaske, hun havde dristig, som hun selv følte, det var, forsynet den med et Par Forord til Fich, dog uden bestemt Tiltale, men kun indeholdende en Undskyldning for den stakkels fattige Bog, der vel ved de mange Huller og uden anden Opgivelse af Navne end blot nogle Bogstaver maaske ofte maatte blive ham uforstaaelig. „Jeg har fældet mange Taarer i Anledning af mit ubesindige Løfte“. Det var omtrent Indholdet.

Fredag d. 6. August rejste man saa til Gamst og næste Dag videre til Bogense. Søndag Aften gav Lise Fich Dagbogen, og hun kunde da oven paa ikke sove meget for de urolige Tanker, at hun der havde gjort noget, som hun ikke turde fortælle sine Forældre! Hun havde aldrig været vant til at skjule noget for dem.

Mandag Morgen var alle tidlig paa Benene, Kl.

6 $\frac{1}{2}$ holdt Bispens Vogn for Døren, og Niels¹ Kusk havde travlt med at pakke Kufferterne paa. Pastor Fich, der var kommen og drak Te med, løftede Lise op i Vognen, han holdt hendes Haand i sin, indtil Faderen sagde: „Nu er vi pakkede paa, Niels! saa køør til i Guds Navn!“

Paa Sjælland blev der først overnattet i Ringsted, hvor man besøgte de vakre, musikalske Heilmanns fra Gredstedbro²; Kammerraaden var til Bispefamiliens Sorg i Marts Maaned bleven forflyttet hertil som Konsumtions-Kasserer.

Over Roskilde naaede man saa omsider København. Biskop Hertz skulde blandt andet op til Kongen og takke, fordi han afvigte 28. Maj var kommen paa en fast Gage af 3200 Rigsdaler Sølv, hvormed han var tilfreds. „Hverken Moder eller jeg er vante til Overflødighed“, sagde han, „og med en ordentlig Økonomi kan vi nok leve anstændigt og jeg endda spare lidt sammen aarlig til at afbetale min Gæld med, saa vi kan blive gældfri, om Vorherre vil, jeg

¹ Jakobsen. Bispens sidste Stuepige, med hvem denne senere blev gift, hed Kristine Støiholm. Deres Datter, † 1907, var gift med Skomager Ivar Schmidt i Ribe (Fra Ribe Amt 1906 S. 2).

² Jvf. „Fra Ribe Amt“ 1907, S. 8. Efter Heilmanns Forflyttelse var Grænsekontrolør Haderup bleven konstitueret i Told- og Konsumtionskasserer-Embedet i Gredstedbro. Under denne sorterede nærmest Student L. P. Bülow (Søn af Generalmajor F. R. C. Bülow), der i Foraaret 1823 var bleven konst. Patrouillebetjent paa Grænsen. Det var en kundskabsrig, dannet Mand, behagelig i Omgang, og han spillede desuden en fortrinlig Violin til stort Gavn for de ripensiske Koncerter. Han havde ikke været ret længe i Nærheden af Ribe, før han blev forlovet med Borgmester Heilmanns næstældste Datter Sophie, en livlig og vakker lille Pige. 1832 blev han Kontrolør paa Grænsen, 1845 Told- og Konsumtionsinspektør i Bogense († 1873).

skal leve nogle Aar!* Biskoppen havde allerede begyndt kvartalsvis at afbetale lidt.

Man gjorde nu Bekendtskab med den lille Hanne Halvorsen, der saa' jævnt godt ud, havde et Par næsten for livlige, mørkeblaa Øjne, smukt, brunt Haar, en god, sund Kulør og endnu nærmest en Barnefigur, ligesom hendes Væsen ogsaa var lystigt og barnagtigt; men hun var meget venlig og meget indtaget i Michael og morede ham med nogle smaa, tossede, norske Bondeviser, som hun sang med en livlig, klangfuld Stemme. Til Faderen og Lise sluttede hun sig straks meget kælent, men det var, som om hun og Moderen ikke ret forstod hinanden. Lise ængstede sig derfor lidt ved Tanken om, hvorledes det vilde gaa, naar man kom hjem til Ribe, og Hanne skulde lære noget ordentligt; hun lovede sig selv at tage sig rigtig søsterligt af hende, saa gik det vel nok.

Dagen til Hjemrejsen var allerede bestemt, da der kom Brev fra den for Biskop Hertz konstituerede Stiftsprovst Koefoed, som indtrængende bad denne om i København at tage sig af en indviklet Forretningssag. Kandidat Koch, som nylig var bleven forlovet med Nicoline Hjort, havde nemlig faaet Løfte af Proprietær Tøger Teilman til Endrupholm paa Sognekaldet Vester Nykirke og Faaborg (med Bolig i Ravnsø)¹, hvortil denne havde Indstillingsret. Den, som Proprietæren vilde have valgt, var da som sædvanlig bleven sat øverst paa Listen, da Kongen plejede at udnævne ham uden videre Omstændigheder. Nu var altsaa Koch sat øverst, men han var kun Kandidat

¹ Nykirke var et eget Pastorat med Faaborg til Anneks, indtil det 1859 blev Anneks til Grimstrup, medens Faaborg fik Aarre til Anneks.

fra i Aar; saa havde man været i Forlegenhed for de to andre, thi det maatte jo være nogen, som ikke ønskede Kaldet, men blot gav deres Navn til for at fylde Listen. Man havde saa spurgt Adjunkt Bildsø¹ ved Latinskolen, om de maatte sætte ham som Nr. 2, og han havde svaret, naar han bare blev fri for Embedet, saa maatte de gerne bruge hans Navn. Nr. 3 blev Kapellan Peter Tang², der havde Haud til Embeds-eksamen.

Nu var det da Bispinde Hjorts og Brudeparrets Ønske, at Brylluppet skulde staa, saa snart Koch var kaldet og ordineret, og paa Grund deraf søgte Fru Hjort et Brudelegat til sin Datter og fik det, da hendes Kaar bevislig var indskrænkede. Men det var en Betingelse ved Legatet, at Brylluppet skulde gaa for sig samme Aar, ellers tilfaldt det en anden Brud. Og nu hændte det ganske uventede og uhørte, at Hs. Majestæt, til hvem Kancelliet i sin Forestilling havde indskrænket sig til kort og godt at *henstille* Valget, havde slettet Koch af Listen og 4. Avgust kaldet Bildsø, som var 12 Aars Kandidat. Bildsø blev forskrækket og erklærede, at han vilde ikke være Præst i Ravnsø, Koch blev fortvivlet og hans Brud og Bispinde Hjort med ham, thi blev han ikke Præst nu straks, kunde der maaske gaa lang Tid hen, før han fik Kald, og saa gik Bruden glip af Legatet! Der var da stor Jammer og Nød paa Færde! Og det eneste Lysglimt

¹ Poul Mathias B., f. 1790, teol. Kand. 1812, 1813 Adj. i Fredericia ved denne Skoles Nedlæggelse. Adj. i Ribe fra 1818 1833 Spr. i Taulov, † 1865.

² Stiftsprovstinde Koefoeds Søn af første Ægteskab, f. 1797, prs. Kap. ved Ribe Domkirke 1823, Spr. i Rind-Herning 1827, Spr. i Velling 1841, entl. 1852, † 1876.

var, at Biskop Hertz netop var i København. Man bad nu, om han, som var saa godt anskreven hos Kongen, vilde gaa op til Majestæten og ved at forklare ham Sagen maaske faa ham bevæget til at forandre sit Valg.

Det var nu ingen behagelig Mission at gaa op til Kongen og opfordre ham til at tilbagekalde et Ord, som han vist havde nedskrevet med velberaad Hu og i Overbevisning om sin fuldkommen retfærdige Handling. Biskoppen vilde dog paa den anden Side ikke nægte sin Hjælp i en Sag, der var de paagældende saa vigtig. Imidlertid kunde det ikke gaa an, at han gik op og besværede Kongen paa en Dag, som ikke var bestemt til Audiens, og der var nogle Dage endnu til den sædvanlige Audiensdag; altsaa blev der endnu lagt adskillige Dage til Bispefamiliens Ophold i København. Audiensen forløb forresten meget heldigt. Kongen lod sig overtale til at forandre Valget, naar der blev sendt en ny Indstilling. Og der blev da Glæde i Ribe!

Biskoppens Indstilling, med Bilag¹, kom til at lyde saaledes:

Til Kongen.

Deres Majestæt har nyeligen allernaadigst beskikket Adjunkt Bildsøe ved Ribe Kathedralskole til Sognepræst for Nyekirke og Faaborg Menigheder i Ribe Stift. — Som flere Aars Embedsmand og Candidat var Bildsøe vist nok blandt de af Kirkeejeren proponerede kvalificeret til dette Fortrin, ligesom han ogsaa med allerunderdanigst Taknemmelighed erkjender den ham vederfarende kongelige Naade. Men da han

¹ Findes i Rigsarkivet.

paa Grund af denne sin Stilling til de øvrige Competenter begyndte at føle Haab om at erholde Embedet og derfor søgte at blive nøiere bekendt med Fordringerne til den Mand, som skal betjene det, mødte han Betænkeligheder, som afskrækkede ham fra at tiltræde det. — Dette Pastorats Beboere have nemlig i lang Tid saa ofte og offentligen vist sig som haarde Modstandere af de befalede Foranstaltninger til deres Skolevæsens Forbedring og har saa haardnakket fortsat denne Modstand, at ei alene de højere Autoriteter har havt virkelige Bryderier med dem og det endnu til dels uden Nytte, men især deres Præst og Skolelæreren have virkeligen været udsatte for Krænkelser og modvillige Drillerier, hvilket ogsaa egentligen var en Hovedaarsag, hvorfor den forrige, gamle og værdige Lærer, som i sin høie Alder savnede Aands og Legems Kraft til at udholde denne Kamp, omsider allerunderdanigst søgte om Entledigelse. Ogsaa var dette en vigtig Grund, hvorfor hans Ansøgning blev allerunderdanigst anbefalet saavel af mig som af de øvrige Vedkommende, da man forudsaae, at intet kunde udrettes i dette Pastorat til Kirke-, Skole- og Fattigvæsenets Forbedring og lovlige Orden uden ved en Præst, som med fornøden Indsigt og god Villie forener en høi Grad af Aandsdygtighed og Kraft. — Men Bildsøe tiltror sig ikke denne Kraft og frygter derfor for at tiltræde Embedet, som saa uundgaaelig behøver at fordre den.

Efter det Kjendtskab, jeg har baade af personligt Bekjendtskab og af andres Vidnesbyrd om Bildsøes Karakter, hvis Grundtræk er Blidhed og en ikke ringe Grad af Frygtsomhed og Undseelse, kan jeg ikke andet end dele hans Betænkelighed og med temmelig

Vished forudsee, at han, som i en ordnet og rolig Menighed vel nok med Held vil kunne forestaae Præstembedet, vil i denne Menighed ikke være stærk nok til det Arbejde, som venter den nye Præst. Uden derfor i mindste Maade at ville kaste Skygge paa Bildsøes Karakter eller Embedsduelighed, men meget mere med det allerunderdanigste Ønske, at denne værdige Mand maatte nyde godt af Deres Majestæts Naade ved en anden Leilighed, mener jeg altsaa allerunderdanigst paa hans Vegne at bede om Fritagelse for at tiltræde Embedet, som han ved moden Overveielse af Omstændighederne troer sig mindre skikket til med Held at betjene.

Derimod kan jeg med Sandhed efter mit Bekjendtskab med den af Kirkeeieren ligeledes foreslaaede Kandidat Koch allerunderdanigst bevidne, at denne i enhver anden Henseende duelige og værdige unge Mand synes i sin Karakter at røbe den Fasthed og Aandskraft, som dette Embede i Særdeleshed fordrer¹. Hvorfor jeg ogsaa anseer ham fortrinligen skikket for denne Plads, om det ellers maatte behage Deres Majestæt at betro ham denne og dermed tillige allernaadigst skjænke en med ham nøie forbunden venlig Familie Udsigt til en Understøttelse, som den haver Behov og fortjener.

Erklæring fra Bildsøe og fra Stiftsprovst Koefoed er allerunderdanigst vedlagt.

Kjøbenhavn, den 20de August 1824.

Allerunderdanigst

Hertz.

¹ S. V. Wiberg skriver om Koch i sin Præstehistorie: Han var min Formand i V. Nykirke og Faaborg, hvor han var almindelig agtet og elsket.

Allerunderdanigst Deklaration.

Endskjønndt jeg med allerunderdanigste Taknemmelighed paaskjønner, at Deres Majestæt allernaadigst har beskikket mig til Sognepræst for Nyekirke og Faaborg Menigheder, saa renoncerer jeg dog allerunderdanigst med Glæde paa dette mig allernaadigst forundte Embede; det er af Frygt for, at jeg, ifølge min Karakter og Tænkemaade, ikke efter Ønske og med Held vil kunne opfylde mine Pligter i bemeldte Sogn, hvis Beboere ere almindeligen, ja for Deres Majestæt selv, bekjendte for at være stridbare Mennesker, dels af Venskab for Cand. Theol. Koch, der baade vil have mere Kraft til at forestaae et Embede, der vistnok vil blive forenet med mange Besværligheder, og desuden, som den af Kirkeeieren allerunderdanigst øverst Indstillede, kunde have næret Haabet om allernaadigst at være bleven beskikket.

Ribe, den 7de August 1824.

Allerunderdanigst

P. M. Bildsøe.

Allerunderdanigst Erklæring!

Foranstaaende Deklaration er et fornyet Bevis paa Udstederens bekjendte ædle og retskafne Tænkemaade, og kan jeg efter mit Bekjendtskab til denne værdige Mand fra hans tidligste Ungdom bevidne, at hans blide og sagtmodige Karakter vil gjøre ham det saare vanskeligt om ikke umuligt med Held at betjene det ham allernaadigst forundte Embede blandt Beboere, der er af saa bekjendt stridbar Tænkemaade og som har foraarsaget, at den værdige Olding Hr. Pastor

Blangsted¹ i sin høie Alderdom ikke følte sig kraftfuld nok til længere at udholde de mange nærgaaende Bryderier, mindre ædelt tænkende Mennesker lagde ham iveien. — Derimod vover jeg allerunderdanigst og paa det indstændigste at anbefale den meget værdige cand. theol. Peter Koch, som af Kirkeeieren allerunderdanigst var indstillet øverst iblandt de 3de foreslaaede, til Sognepræst for Nykirke og Faaborg Menigheder, da denne Mand, som jeg ligeledes fra tidligst Ungdom har kjendt, upaatvivlelig vil kunne forestaae dette Embede med fornøden Duelighed og Kraft.

Endelig tager jeg mig den allerunderdanigste Frihed med Varme at anbefale Hr. Poul Mathias Bildsøe til det mindre geistlige Embede for Roager Menighed i Ribe Amt, hvorum han har udgivet sin allerunderdanigste Ansøgning — et Embede, i hvilket jeg er forvissat om, han med sin bekjendte Duelighed, blide og sagtmodige Karakter, vil kunne virke med Held og vinde Menighedens Tillid og Hengivenhed i samme Grad, som deres forrige Præst², der nu ved Døden er afgaaet, i henved 30 Aar har været i Besiddelse af.

Ribe, den 7. August 1824

Allerunderdanigst

Koefoed.

13. Oktober beskikker Kongen efter Cancelliets Indstilling Candidatus Theologiæ J. P. Koch til Sognepræst for Vester-Nykirke og Faaborg Menigheder under Ribe Stift.

¹ M. S. Blangsted f. 1751, Spr. i Nykirke 1780—1824. † i Ribe 1826 (Wiberg: hæderlig, værdig; han prædikede meget længe, ca. 2 Timer).

² A. Chr. Bruun, Spr. i Roager 1791—1824.

Bispefamilien rejste hjem igen over Bogense, hvor der 14. September var Barsedaa. Pastor Fich leverede Lise Dagbogen tilbage med et Brev, hvori han bl. a. udtalte, at den i høj Grad havde interesseret ham. Hun led saameget i det Par Dage, at hun var næsten syg, og han selv gik omtrent ligesaa meget igennem, medens han, dybt-tænkende og samvittighedsfuld, overvejede hos sig selv, om Lise, saa ung og munter som hun var, virkelig vilde kunne føle sig lykkelig ved at vandre Livet igennem ved en ældre¹, alvorligere Mands Side? Dog, hans varme Hjerte sejrede over den kolde Fornuft. Torsdag Aften, 16. September, kom han i Mørkningen uventet ned til Byfogdens; han havde et Brev med til Lise, og da blev de forlovede. Alle vilde favne og lykønske de to, og den kære Fader sagde lidt efter, da der igen blev Stilhed: „Ja! kære Fich! Med Glæde giver jeg Dem min Datter, mit kæreste Barn, thi jeg tror, De er en oprigtig Kristen og en kristelig Præst!“

Pastor Fich var temmelig høj og mørkladen. At han var en smuk Mand, ret saa ud som en Præst og havde et mildt, behageligt Væsen, var noget, som Lise straks havde erkendt den første Gang, hun saa ham.

Samme Aften skrev Biskoppen til sin Fuldmægtig i Ribe, at man blev i Bogense til om Mandagen, da hans Datter var bleven forlovet med Pastor Fich, og denne Nyhed gik da som en Løbeild gennem Ribe. Med dette Brev maatte Niels Kusk straks ride afsted som Stafet, for at det kunde komme over Bæltet med Posten.

Fich vilde gerne have haft Biskoppen til at prædike om Søndagen i Bogense Kirke, da han altid havde

¹ Fich var ca. 16 Aar ældre end Lise.

hørt ham berømme som en udmærket Taler. Men denne syntes ikke om saaledes straks at træde frem offentlig, fordi han skulde være Præstens Svigerfader; han mente, det vilde se ud som Ostentation. Det blev saa Kateketen, der besørgede Gudstjenesten.

Søndag Eftermiddag var alle til The i Præstegaarden. Hvilken Fryd var det ikke for Lise i sit tilkommende Hjem at være Værtinde for sine Forældre og Søkende og have den elskede ved Siden som Vært og se ham saa lykkelig over sin lille Værtinde! Siden gik alle Huset rundt fra Loft til Kælder, og Bispinden bestemte, hvad der skulde anskaffes, medens Faderen forfattede den alenlange Liste.

Mandag Morgen Kl. 8 gik Afrejsen for sig; sidst i Oktober skulde Fich komme til Ribe.

I Kolding, hvor Biskop Hertz igen havde Forretninger, havde Rektor Fibigers været saa venlige at indbyde Familien et Par Dage. Rektoren kunde fortælle Lise, at Fich havde været en af hans kæreste Ungdomsvenner, og om mangen Spøg og Moro, de havde haft sammen i den Tid, da de begge havde været Huslærere paa Falster, alt til Ros for Lises Ven.

Fra Kolding gik Rejsen saa lige hjem. Bispen havde Hastværk, da han sidst i Maaneden agtede at tiltræde en Visitatsrejse i Ringkøbing Amt, hvilken skulde strække sig over hele Oktober.

Et Par Dage efter tog Lise med Moderen til Marked i Tønder, hvor man ofte fik gode Varer til taalelig Pris. De havde nu en hel Liste med paa alle Slags Alenvarer, som skulde bruges til Udstyret, men da de begge var uerfarne i den Markedskommers, saa var de glade over, at Cecilie Satterup tilbød sin Led-sagelse; hun havde ofte været i Tønder ved den Lej-

lighed. Da Vejen gik lige forbi Døstrup, tog man dertil om Eftermiddagen, og saa fulgte Pastor Koch og hans Søster med næste Morgen. Det var en ganske morsom og interessant Rejse, og der blev gjort godt Købmandskab paa Markedet. Man spiste ved table d'hôte og havde lige over Hovedet en larmende Hornmusik, der under hele Maaltidet var saa stærk, at man egentlig kun kunde underholde sig med sine Naboer; men for Enden af det lange, tæt besatte Bord sad der en Præst i fuldt tysk Ornat¹ og raabte saa højt, medens han drak og lo, at man ikke kunde undgaa at høre ham over al anden Støj. Med megen Indignation hørte Lise ham blandt anden usømmelig Vits ønske, naar han skænkede paany i sit Glas, at hans Flaske maatte have samme Egenskab som Enken i Sareptas Oliekrukke: aldrig at blive tom! Og saaledes blandede han stadig Bibelens Ord i sin kaade Tale til stor Forargelse for Pastor Koch og Lise, som sad ham nærmest.

Biskop Hertz havde været 2—3 Uger hjemmefra, da der kom et Brev til ham fra København med sort Lak for. Bispinden vovede sig til at aabne det for at se, om det skulde være et Sørgebudskab, og det var da Meddelelsen om hans gamle 82-aarige Moders dødelige Afgang 17. Oktober! Hun havde kun ligget syg et Par Dage og var sovet stille hen uden synligt Tegn til Lidelse eller egentlig Bevidsthed. Den gamle Salmedigterinde, der ved sin Mands Død 1815 havde arvet 80,000 Rdlr., havde aldrig haft Forstand paa

¹ I Slesvig var det Skik, at Præsterne jævnlig benyttede Præstekjolen ogsaa udenfor de egentlige Embedsforretninger. Dragten var noget anderledes end vor: videre Ærmer, ingen „Vinger“ eller Pibekrave, men en Bladkrave.

Pengesager, og de nye Pengeforhold efter Statsbanke-rotten havde ganske forvirret hende. Tillige var hun bleven bedraget af sine nærmeste Omgivelser, saa at de 80,000 Rdlr. endnu i hendes Levetid var svundne ind til lige saa mange Nuller. Hendes Søn og Svigerdatter takkede derfor Gud, fordi han havde udløst hende i en belejlig Stund, før hun fik nogen Følelse af eller klar Bevidsthed om, hvor nær hun stod ved Mangelens Dørtærskel.

21. Oktober stod Borgmester Stadfeldts¹ og Henriette Satterups Bryllup i Døstrup Kirke med Pastor Satterup og Pastor Gabriel Koch som Forlovere, og de flyttede saa ind i en hyggelig lille Lejlighed i Sønderportsgade.

Lise havde dog i de Dage kun halvt Opmærksomhed for andre Ting. Moderen havde nemlig lovet hende, at hun maatte følge med Vognen, naar Niels 22. Oktober henad Midnat tiltraadte Rejsen til Strib saa betids, at Hestene kunde faa hvilet, til Fich kom der den 23. Oktober om Middagen. Der skulde Lise da overraske ham, følge med ham til Gamst og præsentere sin Ven for de vakre gamle Junghans's, som naturligvis straks maatte blive indtagne i ham! Og naar de saa havde overnattet der, skulde de om Søndagen naa Ribe. Men hun blev skuffet ved en slem Forkølelse, som overfaldt hende nogle Dage forud og

¹ Stadfeldt ansaas i Ribe som et meget godt Parti; men han havde dog allerede i Forlovelsestiden været meget urimelig og lunefuld, og efter en halv Snes Aars Forløb opløstes Ægteskabet, da Stadfeldt, efter at være forflyttet til København som Overrets-assessor, forfaldt til Drik og senere nødtes til at tage sin Afsked. Han levede siden mange Aar svag og nedbrudt som pensioneret Embedsmand i Hillerød. (Meddelt af Dr. Jens Nørregaard).

især blev besværlig ved en Art Nældefeber, der fulgte med, saa at man blev nødt til at sende Bud efter Dr. Randrup. Han erklærede straks, at Lise skulde holde Sengen og paa ingen Maade maatte rejse, især om Natten og paa aaben Vogn. Hun var næsten rask, da Fich ankom om Søndagen, men var dog endnu saa mat, at hun maatte gaa tidlig til Sengs de første Dage og han finde sig i at sidde og konversere hende en Times Tid om Aftenen. Med Niels havde Lise skrevet ham til og meldt ham Bedstemoderens Død, for at han ej skulde forskrækkes over deres Sørgedragter. Saaledes blev der paa to Maader lagt Dæmper paa den store Glæde, det var for dem begge at mødes igen og have 14 lykkelige Dage sammen, i hvilke Fich var ganske uforstyrret af Embedssager.

Den første Aften vekslede de Ringe, og det var da næsten som en ny Forlovelsesdag. Fich vilde meget nødvendig omkring at gøre Visitter, og Lises Upasselighed gav da ogsaa en gyldig Undskyldning, skønt de vidste, at Folk var meget begærlige efter at faa ham at se; det mærkede de ogsaa, da Doktoren gav Lise Lov til at gaa ud igen. Naar de imellem passerede Gaderne sammen, saa var der Ansigter ved de fleste Vinduer.

Men da Biskop Hertz efter 5—6 Dages Forløb kom hjem igen, mente han dog, at Fich maatte gaa med ham til nogle af de nærmeste Omgangsvener, men Lise slap da for at være med; heller ikke gjorde de to Herrer lange Visitter. Senere hen havde Lise dog megen Glæde af, at dette ikke var blevet forsømt, thi alle de, der havde talt med hendes Ven, var uudtømmelige i hans Ros, og den blev hun ikke let ked af at høre.

Kort efter Biskoppens Hjemkomst kom der Brev fra Børge, der i to Aar havde været i Siwa¹ ved Uralbjergene tæt op mod Sibiriens Grænser. Her havde han bestyret en Klædefabrik for en General Popkof, en Plads, som han noget overilet havde paataget sig. medens hans Raadgiver, den danske Gesandt Blome, var bortrejst. De havde i sin Tid døjet meget ondt paa den lange, besværlige Rejse derhen. I Siwa fødtes de næste Børn, Tvillinger, der dog ikke levede længe. Dette var nu først det tredie Brev, Familien fik fra Børge, siden han var flyttet dertil, og de havde længe med Ængstelse ventet det.

Det var i Mørkningen, at Posten kom. Lampen blev straks tændt, Faderen satte sig i Sofaen med sit Brev hos Moderen, og paa en Stol ved hans anden Side satte Fich sig. Lise stod endnu ved Siden af denne, han havde lagt sin Arm om hendes Liv, og hun glattede hans smukke, brune Haar med sin højre Haand, da Faderen, som netop havde faaet Brevet aabnet, udbrød: „Makariev! Hvordan er han kommen derned? Det maa jo have været en lang Rejse!“ „Ja!“ svarede Fich, „det ligger ikke meget langt fra Moskov, omtrent midt i Landet.“ Alle tav forventningsfulde, medens Faderen først sagte læste det lange Brev med Børges fine Skrift. Alles Øjne spejdede i Faderens udtryksfulde Ansigt, thi enten han læste højt eller sagte. afspejlede hans Følelsers Veksling sig altid i hans Miner. Nu saa han først spændt og alvorlig ud, saa kom der et heftigt Udtryk, som om han harmedes over noget. Lidt efter gled der et let Smil hen over

¹ Mulig beror dette Navn paa et Sted, hvis Beliggenhed nu ikke kan oplyses, paa en Huskefejl af Fru Fich, der først nedskrev disse Erindringer 50 Aar senere.

hans Træk, og halvhøjt sagde han: „3 paa een Gang, det var næsten for meget af det gode!“ Saa læste han atter i stille Spænding, indtil han mod Slutningen sagde næsten højt: „Naa, det var dog noget godt!“ Men i Stedet for at meddele det læste saa han sig om, som om han søgte nogen, og da han endnu saa Lise staaende i Fichs Arm, rakte han hende Brevet og sagde: „Du kan læse det højt, mit Barn! saa faar I det alle lige hurtigt og jeg 2 Gange. Der er nok til at tænke 2 Gange over.“

Lise tog Brevet og vilde sætte sig paa en Stol ved Siden af Fich, men han trak hende ned paa sit Skød, Lampen blev skudt lidt nærmere hen til dem, og saaledes læste Lise dette mærkelige Brev højt for dem alle, men flere Steder med bævende Stemme og Taa-
rer i Øjnene. Børge havde længe intet Brev faaet. En Datter var født i Siwa; Meddelelsen herom havde Faderen baade faaet og straks besvaret. Men hvor var saa dette Brev blevet af? En bedragerisk Godsintendant opsnappede og tilintetgjorde alle deres Breve til og fra St. Petersborg, ligesom han tilbageholdt Lønningerne. Anna faar senere Trillinger, tre sunde, vel-skabte Dreng: „Den første blev kaldt op efter min elskede Fader, Jens Michael. Jeg haaber nu, han skal slægte Bedstefader paa i mere end de brune Øjne.“ De flygter saa, 4 Voksne og 5 Børn, sammen med et Par andre Familier til Makariev, hvor de havde betænkt at udhvile sig lidt, og her havde de pludselig haft den Lykke at støde paa den danske Familie, Dr. Satterups, som endogsaa kendte Børges Forældre og Søster. Børge havde nu Udsigt til at blive Overbestyrer for en stor Fabrik, som en Godsejer vilde anlægge nede ved det asovske Hav. Kunde dette lykkes,

saa mente han at være fri for Næringsssorger for Resten af sit Liv og maaske samle Formue, saa han engang kunde vende tilbage til sit elskede Fædreland og sine dyrebare Forældre og Søskende. Saaledes omtrent sluttede dette lange Brev. Den kære, stakkels Børge! Han var altid sangvinsk!

Den næste Dag skrev Faderen Svaret paa dette Brev og fortalte med det samme om Lises lykkelige Forlovelse, at Fich netop nu besøgte dem, at Brylluppet var bestemt til Foraaret, og for ret at sætte den kære, fjerne Søn levende ind i Situationen, skildrede Faderen endogsaa for ham, hvorledes Lise, siddende paa sin Forlovedes Skød, havde læst hans Brev højt for dem alle.

Midt i November rejste Fich, Lise og Hanne til Bogense, hvor Michael mødte et Par Dage efter som teologisk Kandidat, og hvor de blev en god Uge. Den Dag, da de rejste hjem igen, var Vejret koldt og graat, men dog oventørt; Fichs Barometer spaaede desværre Uvejr, og han var meget urolig over, at de skulde rejse, men da der skulde overnattes i Gamst, hvor man altid havde det godt, saa kunde Vejret jo bedages til næste Morgen. Her mente Niels Kusk da, trods Snevejr og Blæst, at Vejret ej var værre, end at de blev ventet hjem til Ribe den Dag, og saa rullede de da videre næste Formiddag. Det første Par Mil gik det taaleligt, skønt Vejret tog til, men da de nærmede sig Foldingbro henover de lange, høje, nøgne Lyngbanker og fik Snestormen, som det nu virkelig var blevet, stik imod, saa kunde de stakkels Heste næppe trække Vognen, og baade Lise og Niels begyndte at fortryde deres Dristighed. „Niels! gaar det an at køre videre?“ spurgte Lise halv ængstelig, da

de holdt ved Broen. „Ja! a véd snart itt', Frøken Mon vi itt' ku' faa en 3die Hest til Hjælp for de stakkels Bæster?“ Det tog nogen Tid at faa det at vide, men der var ingen tredie Hest at faa. Imidlertid lagde Stormen sig dog lidt, og da der hverken var godt Logis for Folk eller Fæ i Kroen, saa vovede de dog at fortsætte Rejsen og naaede da ogsaa uskadte hjem til det gamle Taarnborg og de kærlige Forældre.

Kort efter fik Michael et ret godt Tilbud om en Huslærerplads hos Apoteker Helms i Varde — Biskoppen havde ogsaa i den Anledning korresponderet med Prof. Jens Møller, til hvem Besættelsen af denne Plads var overdraget; Michael tiltraadte den allerede i December.

26. November var der Ordination med 5 Kandidater. Foruden Byens Præster indfandt der sig ti fra Omegnen for at deltage i Handlingen, som overværedes af en talrig Forsamling. Kand. J. P. Koch var en af de ordinerede; for Brudelegatets Skyld hastede det jo med Brylluppet, som fejredes 8. December. Dagen efter var der stor Gratulation hos Bispinde Hjorth, og saa drog det unge Par ud til deres Præstegaard, som de efterhaanden fik møbleret og ret hyggelig indrettet, skønt den var meget gammel og skrøbelig¹.

Endvidere blev Pastor Satterup 17. December kaldet til Sognepræst i Varde. Der var baade Glæde og Sorg i Familien derover, thi det var en stor Forbedring i Indtægter, men i 30 Aar havde de gamle boet i Ribe, og alle Børnene var fødte der. Mange kære Baand skulde briste ved denne Forandring.

Denne Vinter havde gentagne Gange bragt Storm og Flod over Ribe. Pastor Fich blev netop Øjensvidne

¹ Siden 1861 er Præstegaarden benyttet som Fattiggaard.

til en Stormflod, der begyndte Natten mellem 2. og 3. November og fra Kl. 3 om Morgenen steg til en frygtelig Orkan, der aftækkede flere Huse, omkastede Plankeværker og overhovedet anrettede betydelig Skade. Først hen paa Eftermiddagen lagde Stormen sig, og Vandet faldt noget, medens flere Hundrede Kreaturer laa druknede paa Markerne i en Omkreds af flere Mil. Nu da Fich kendte Faren og efter Vinden og Vandstanden ved Fyn, hvilken altid er lav, naar den er høj ved Vesterhavet, kunde beregne, om der var Flod vestpaa, saa var han meget ængstelig for Ribe, naar Sydvestvinden rasede ved Fuldmaane.

20. December fra omtrent Kl. 5 til noget over Midnat var der igen en frygtelig Orkan af Nordvest. Skorstenspiber og Tagsten kastedes ned paa Gaderne, hele Fag Vinduer blæste itu, og Husene rystede flere Gange som ved et let Jordskælv. Lise sad næste Aften rolig bag det nedrullede Gardin ved Lampelys og skrev til sin Ven, for at han straks kunde faa at vide, hvordan de denne Gang var slupne for Oversvømmelsen, men hun blev da opskræmmet ved et rædsomt Brag og flere Skrig lige udenfor Vinduet. Det var et af de smaa Huse lige overfor Bispegaarden, som styrtede om i Stormen, og de flygtende Beboere, som skreg. Det var rædsomt at høre, men heldigvis blev dog intet Menneske ramt; de havde mærket nogle Minutter forud, at det begyndte at falde, og var i sidste Øjeblik styrtede ud med deres Børn. Det var en fattig Skræderfamilie, som dog straks blev optaget i et stærkere Nabo hus.

Vandet gik denne Gang ikke alene op i Husene ved Skibbroen, men styrtede langt ind i Byen paa meget højere Punkter baade fra Nørre- og Sønderport

og oversvømmede de fleste Gader, drev svære Bjælker fra Tømmerpladserne med sig ind igennem flere svagere Huse og sønderslog alt. Der var flere af de yngre og modigere Mænd, som ved slige Lejligheder gik omkring for at hjælpe og redde, hvor de kunde. En af disse ædle Hjælpere var Adjunkt Hjort¹. Hin Aften kom han ind i et Hus, hvor en fattig Kone sad paa Bordet og svømmede om i Vandet, som styrtede ind ad Dør og Vinduer. Hun havde længe anstrængt sig for at naa Vuggen og faa sit lille Barn op til sig, men den sejlede stadig fra hende. Hjort frelste dem begge og bragte Moder og Barn i et sikkert Hus. I et andet Sted, han kom ind, sad en gammel Murmester oppe paa sin Kakkellovn, men kunde ikke komme ned. Ogsaa ham hjalp Hjort, og andre havde lignende Eventyr. Dagen efter saas et Skib ligge fast paa Siden oppe ved Lustrupholm, $\frac{3}{4}$ Mil inde i Landet². En Rugager, hvor Spirerne var kommet op, var skrællet helt af og ført hen paa en Eng, hvor den kvalte Græsset for det Aar.

Storm og Regn og Slud varede forøvrigt ved hele Julen, hvor saa Michael kom paa Besøg fra Varde. Faderen og han var sammen i Cathrine Kirke Søndag efter Nytaar 1825, 2. Januar, da Pastor Satterup holdt sin Afskedsprædiken — Bispinden laa den Dag af sin slemme Hovedpine, saa at Lise ikke kom i Kirke,

¹ Søn af Biskop Hjort, f. 1798, Adj. i Ribe 1821, 1827 Spr. i Brørup-Lindknud, 1835 i Tømmerup, † 1842.

² Det sidste og eneste Skib, der havde hjemme i Ribe, var en Pram, der kunde lade 200 Tdr. Rug. I en af disse Floder blev den fra Slotsengen, hvor den var oplagt, drevet hen i Apoteker Eilshous Have, hvor den siden blev ophugget og dens Levninger senere solgt i Korsbrødregaards Gaard.

hvad hun havde haft i Sinde. Da Faderen kom hjem, mente han, det var godt nok, at ingen af Damerne havde været med, for den kære, gamle Mand havde mod Slutningen af sin Prædiken henvendt sig direkte til Bispen med en saa varm og stærkt udtrykt Lovtale til denne selv og hele hans Familie, at baade han og Michael maatte trække sig tilbage i Stolen, fordi alles Øjne vendte sig hen til dem.

Midt i Januar overraskede Faderen en Dag Lise ved at spørge hende, om hun kunde være færdig til at rejse to Dage senere med ham til Bogense; Moderen og han var nemlig blevne enige om, at de i Stedet for at rejse til Flensborg og købe Glas, Porcellæn osv. til hendes Udstyr lige saa godt kunde tage til Odense og købe det der. Transporten vilde derved blive saa meget nemmere. Faderen vilde nu gerne saa snart som muligt tage af Sted, før han skulde begynde sin Foraars-Visitats.

Fynsrejsen gik saa ganske efter Bispens Plan, og der var stor Glæde paa alle Sider. Paa Henrejsen var Bispen dog ikke ganske vel. Den lange Kørsel paa aaben Vogn generede ham en Del (Wienervogn kunde man nemlig ikke bruge uden at tage Forspand). Men Sædet i den aabne Vogn var ikke saa bekvemt, og det gjorde Lise ondt at se Faderen vaande sig og høre ham raabe: „Kør sagte, Niels! Vognen støder saa meget!“ Og saa holdt han sig over Lænderne. Men da man kom af Vognen, gik dog disse Smerter snart over og glemtes i den glade Modtagelse hos Christian og Sophie.

Fich tog med til Odense, hvor de saa købte Udstyr. Det var et meget morsomt Arbejde for Lise, da Faderen ikke var karrig, han vilde gerne give sin ene-

ste Datter pæne Ting., og hun syntes, hun blev rig som en Prinsesse. De besøgte ogsaa Fichs Familie, en Broder af ham var Hofskomager i Odense.

Da Biskop Hertz havde bestemt Forretning i Ribe 5. Februar, maatte de rejse hjem 3. Februar, Sophies Fødselsdag, og Dagen i Forvejen blev Niels Kusk sendt med Hestene til Middelfart, for at de kunde være udhvilede til næste Dag. Nu traf det sig saa uheldigt, at det gode Vejr, de havde haft paa hele Rejsen, pludselig slog om. Natten mellem 2. og 3. Februar var det Storm, Støvregn og Sne. Men Faderen vilde ikke lade sig overtale, han haabede, at Vejret nok vilde klares op ad Dagen.

En Foermand fra Bogense kørte dem saa velindpakkede fra Bogense til Middelfart, men her modtog Niels dem i Hotellets Port med den bedrøvelige Efterretning, at Vandet stod saa lavt ved Kongebroen, hvor man skulde indskibes i Færgen, at det var umuligt at faa Heste og Vogn sænkede saa dybt ned, som Skibet laa, og uvist var det, om det endda ved næste Flodtid om Aftenen vilde stige saa højt, at man kunde komme over. De gik saa tidlig i Seng i Gæstgivergaarden omtrent i Rejsedragt, sov lidt og var tidlig oppe næste Morgen, hvor der dog var lidt Sol. Niels meldte, Floden var stegen højt nok; nu spændte han for, hvis de skulde køre straks? De var færdige og kom da snart om Bord, hurtig over Vandet og op paa Vognen paa den jyske Kyst. Det var blankt Frostvejr, de rullede rask af Sted og bestemte straks kun at bede en Time i Damgaard Kro, Anst Sogn, og saa ile med at naa Ribe, hvor man ventede at være Kl. 8¹/₂ samme Aften.

„Men“, som Lise Dagen efter hjemmefra skrev til

sin kære Fich, „paa Ribe Mark begyndte vore Fataliteter med en jammerlig Vej, dog avancerede vi saa smaat fremad, men alt som vi kørte blev Vejen mere vaad, det meget halvfrosne Vand gjorde Hestene ømbenede. „Her maa det have regnet stærkt!“ var vores første Bemærkning. Lidt efter sagde Niels: „Dersom Floden kunde komme saa højt op, skulde man snart tro, den havde bragt alt det Vand“. I Begyndelsen syntes vi, det var umuligt, men snart overtlydede det vilde Hav, som omgav os fra alle Sider, om den frygtelige Virkelighed, at Vandet endogsaa havde naaet de Steder, hvor ingen kunde mindes før at have set det. Vi holdt midt i et Hav, hvor vi ikke kunde skelne Mark og Vej fra hinanden, lige for os var en Bro, hvis Rækværk ragede op af Vandet. Niels maatte staa af og vade i Vand op til Knæene for at undersøge, om den var passabel, men havde nær selv styrtet i Vandet, thi kun en Kasse af Bjælker stod endnu, alle Bræder var bortskyllede. At vende om var her ikke at tænke paa, længe holdt vi raadville stille, tilsidst faldt Niels snildt paa at spænde Hestene bagud til Vognen og saaledes køre os baglæns op paa det tørre; der maatte vi da holde, medens han red $\frac{1}{2}$ Fjerdingsvej hen til en Gaard for at faa Hjælp, om det var muligt! Men denne Ventetid i Uvished, hvor var den ikke lang! Især for den kære Fader, der slet ikke kunde faa den ængstelige Tanke af Hovedet: at naar Floden havde været saa høj, saa maatte jo hele Ribe være oversvømmet! Var da alle druknede, siden Ingen havde forsøgt den hele klare Frostdag at se efter Broerne og gøre Vejen brugbar? Hvordan havde den stakkels Moder det nu i al den Elendighed? Hans Stence! levede hun endnu? Hans Angst og

Utaalmodighed steg tilsidst saa højt, at han ikke kunde sidde rolig paa Vognen og trods mine Bønner, at han ikke vilde staa af og blive vaad om Fødderne i denne Kulde! gjorde han det dog og blev ved at gaa frem og tilbage i det Issjap, som laa fodhøjt paa Vejen; bare han dog ikke henter sig en slem Forkølelse deraf! Omsider kom da den tro Niels tilbage med 2 Karle og et Par stærke Stænger. Nu maatte vi da dreje ind mod Vest og kørte omtrent $1\frac{1}{2}$ Time omkring paa Marker og over Grøfter og Gærder, saa at Karlene flere Gange maatte trække de arme Heste i Bidslerne for at faa dem op af Hullerne, de sank i, indtil vi endelig naaede uden om alle sønderslagne Broer ind paa Vardevejen tæt foran Plantagen. Men du kan neppe forestille dig, hvormeget vi led af Angst for de ulykkelige Ripensere, inden vi talte med Karlene, som dog fortalte os, at Byen stod endnu, men at Vandet havde naaet saa højt den forrige Nat, som ingen kunde mindes siden 1792, da det havde naaet op til Torvet. I den By, hvor de var fra, havde mange mistet deres Kreaturer paa Staldene osv. Min eneste Trøst var Kirkerne, som vi kunde se i Maaneskinnet. Vejen fra Plantagen til Byen stod da ogsaa helt under Vand; dog slap vi heldigt over den og var her i Bispegaarden Kl. $10\frac{1}{2}$ til stor Overraskelse og Glæde for dem alle derhjemme, som havde troet Vejen rent umulig at passere. Her i Huset er da, Gud være lovet! ingen Skade sket, men Vandet gik dog fra denne Kant af lige op til Bispegaarden, fra Nørreport op til Ramsings¹ og op i Grønnegade, og fra Sønder-

¹ Nu Greisens Hotel.

port op til Heilmanns¹. En gammel Kone druknede i sin Seng, en Karl paa Gaden. Et Hus styrtede om ved Nørreport. Paa Købmandsvarer er sket stor Skade — kort! det er en afskyelig Egn! og Fader sagde i Aftes: „Nej! Den som bliver her i Byen længere, end han er nødt til, maa være gal!“ Og, hvad der endnu gør Sagen værre, er, at Politiet slet intet gider gjort for at lette Byens Nød ved saadanne Lejligheder! Tænk! baade Stiftamtmand og Borgmester sov paa deres grønne Øre under al den Elendighed!“

Ribe Stiftstidende, der dengang kun udkom to Gange om Ugen, Tirsdag og Fredag, kunde ikke trykkes før Lørdag 5. Februar og udkom da med kun 2 Sider (Avertissementer) med følgende Indledning: „Til Læserne. En indtruffen Naturbegivenhed forhindrer Udgifveren i at levere andre Efterretninger for i Dag.“ Trykkeriet laa jo meget udsat paa Hjørnet af Korsbrødregade og Grønnegade, hvor Vandet denne Gang var gaaet op. Haandpressen stod netop i Hjørnestuen; her redigerede Hr. Hyphoff Bladet, og her spiste Svendene.

I næste Nummer meddelte Stiftstidende derefter, at Oversvømmelsen 3.—4. Februar havde været saaledes, at næppe nogen dalevende havde set Magen dertil. Fra Landsbyerne langs med Kysten hørtes der sørgelige Efterretninger; det lidte Tab var ikke til at beregne. Hele Vestkysten lige fra Elbegnen mod Syd var i det nævnte Døgn bleven frygtelig hjemsøgt. Som

¹ Borgmester Heilmann ejede en stor Gaard i Sønderportsgade paa Hjørnet af Smedegade, nu udstykket i Matr.-Nr. 248, Snedkermester Dau, Nr. 249, Laust Bjerrums Enke, Nr. 250, Købmand Hygum Hansen, og Nr. 254, Snedker M. Justesen.

Pastor Junghans skrev i sine Optegnelser¹: „Aaret begyndte, ligesom det afvigte endte: med Regn og vaadt Vejrlig, der for det meste vedvarede Maaneden igennem og strakte ind i Februar. Den 4. d. M. var atter en stærk Storm af Syd og Nordvest, der formedelst Flod gjorde stor Skade i Ribe, men endnu langt større Skade paa Vestkysten af Holsten og Jylland og strakte langt videre ind i det Hannoverske og Hollandske. — Digerne baade her og der gennembrødes. Stor Nød var over Glyckstadt og langs op. Hallingboerne ved Husum tabte ganske alt og næppe kunde redde Livet til Føhr. Det er beregnet, at over 1000 Kvadratmile Land er ødelagt i det hele, mange Mennesker og saare meget Kvæg druknede. Skaden er saare stor for de danske Stater, foruden hvad Undersaatterne har lidt paa Bygninger ved Stormen.“

9. Februar udstedtes der kongeligt Reskript om Kollektter til Fordel for de skadelidte. Fra Kancelliet blev der ogsaa tilskrevet Biskopperne om at tilkendegive Præsterne, at de, naar Indsamlinger af Kollekten sattes i Gang, fra Prædikestolen burde søge at opmuntre Menigheden til ved denne Lejlighed at vise Gavmildhed mod deres trængende Brødre.

19. Februar udstedte Kancelliet endnu paa udtrykkelig kongelig Befaling en Bekendtgørelse, der yderligere skulde støtte denne Indsamling; heri udtaltes der bl. a.:

„Idet Kancelliet herved allerunderdanigst efterkommer den os tillagte Befaling, kalde vi alle vore Medundersaatter, der spares for lignende Ulykker som ovennævnte, til Minde: At Opmuntringen fremhæves i den Konges Navn, der længe kjendte sit Folk og lyde-

¹ Fra Ribe Amt 1909. S. 86.

ligen har yttret, at han elskede det; i Hans Navn, som har givet det samme Folk det hædrende Vidnesbyrd, at det var redebont til at opofre Alt for Fædrelandet; og sikkert er det Fædrelandets Krav, at Ingen lader dem gaa til Grunde, som ved at redde Livet mistede Alt.“

30. August 1825 havde Kollekten indbragt noget over 223,000 Rbdr. r. Sølv (der kunde dog endnu ventes noget mere). Efter de foretagne Taksationer fik Hertugdømmerne, hvor Skaden beløb sig til 1,034,695 Rdlr. $52\frac{1}{6}$ S. Sølv, 9 Tiendedele af Kollektbeløbet, Nørrejylland, hvor det altsaa drejede sig om Ribe, Ringkøbing, Thisted og Hjørring Amter, 1 Tiendedel. Ribe Amt havde lidt mest, saa at Amtmændene forenedes om at foreslaa, at dette Amt fik det halve af den Jylland tilfaldende Andel af Kollektpengene, og Kongen bifaldt endvidere, at Fordelingen til enhver skadelidt iværksættes af vedkommende Amtmand i Forening med de respektive Herredsfogder og Sognepræster samt 2de tiltagne gode Mænd.

(Sluttes i næste Hefte).
